

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Кравчук Олени Ростиславівни «Громадсько-політична і культурно-просвітницька діяльність Арсена Річинського (1892–1956)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

В сучасній українській історіографії не втрачають свого важливого значення дослідження історичних постатей. Без вивчення та аналізу діяльності видатних особистостей, які стояли у витоків окремих історичних процесів та явищ, здійснювали безпосередній вплив на політичне, культурне й релігійне життя, не можливо комплексно та об'єктивно досліджувати наше минуле. Від найдавніших часів і до сьогодні особистість здійснює безпосередній вплив на перебіг подій, на трансформації в різних сферах людської життєдіяльності, зумовлює зміни на окремих територіях. Тому, дослідження індивідуально-біографічного та суб'єктно-діяльнісного як у світовій історичній науці, так і в українській є важливими, необхідними та актуальними. Особливо гостро і нагально це актуалізується в українській історії ХХ століття, коли на тлі боротьби за власну державу, церкву, мову, національну ідентичність багато видатних українців пішли у небуття забутими й невідомими. У зв'язку з цим дослідження О.Р. Кравчук є на часі і, безумовно, його актуальність, теоретична значущість та практична цінність не викликають сумнівів.

Окремі аспекти життя та діяльності Арсена Річинського вже привертали увагу дослідників, проте опубліковані дослідження мають фрагментарний характер. Проте, дисертантка на основі розлогої джерельної бази вперше комплексно і ґрунтовно дослідила його громадсько-політичну та культурно-просвітницьку діяльність протягом всього життєвого шляху, що є новим словом в історичній науці та обумовлює наукову новизну опонованого дослідження.

Дисертаційна робота О.Р. Кравчук була виконана в рамках науково-дослідної теми кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Актуальні проблеми історії ХІХ–ХХІ ст.» (номер

державної реєстрації 011U002130). Її структура чітка й логічна, відповідає поставленим меті та завданням. Робота складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів (12 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та 23 інформативних додатків.

У вступі до дисертаційної роботи О.Р. Кравчук належним чином обґрунтовує наукову та суспільну актуальність обраної для дослідження проблеми, формулює мету та завдання, визначає об'єкт та предмет наукового пошуку, окреслює хронологічні рамки та географічні межі дослідження, звертає увагу на методологічні й теоретичні засади дисертаційного дослідження, логічно акцентує на науковій новизні та практичному значенні одержаних результатів тощо, що свідчить про глибинне усвідомлення дисертанткою суті досліджуваної проблеми.

Позитивне враження справляють кількість та географія виступів на наукових конференціях та опублікованих наукових праць, що є достатнім для оприлюднення основних положень та висновків дисертаційної роботи.

О.Р. Кравчук у процесі наукового дослідження залучає адекватний комплекс літератури. Обґрунтованим видається поділ масиву наукових праць окресленої проблематики на п'ять груп. Під час історіографічного аналізу авторка критично аналізує опубліковані праці, окреслює внесок дослідників у розробку проблеми та наголошує на змістовних помилках у текстах, допущених окремими авторами (С. 34). Крім цього дисертантка висвітлює аспекти життя та діяльності Арсена Річинського, які залишилися поза увагою попередників.

Під час написання дисертаційного дослідження залучено значну джерельну базу. Переважно це архівні документи Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Державного архіву Волинської області, Державного архіву Рівненської області, Державного архіву Тернопільської області, Государственного архива Брестской области, Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Крім цього авторка віднайшла та використала різноманітні рукописні джерела, збірки документів і матеріалів, періодику. Проте під час

аналізу в підрозділі 1.2 окремі групи джерел проаналізовані більш ґрунтовно, а інші – лише побіжно (групи 5, 6, 7; С. 43-44).

О.Р. Кравчук провела кропітку пошукову роботу по добору фактичного матеріалу, що безпосередньо й опосередковано стосується громадсько-політичної та культурно-просвітницької діяльності А. Річинського. Таким чином, використання відповідної літературно-джерельної бази разом із врахуванням новітніх теоретико-методологічних засад, що обґрунтовано у першому розділі дослідження, дозволило дисертантці оптимально підійти до розкриття поставлених в дисертаційній роботі мети та завдань.

У другому розділі дисертаційного дослідження – «Формування Арсена Річинського як особистості, громадсько-політичного і культурно-просвітнього діяча» – О.Р. Кравчук проаналізувала дитячі та юнацькі роки А. Річинського, визначила особливості його родинної атмосфери, соціальне середовище, в якому він ріс і виховувався, та дослідила вплив навчання у Кременецькому чоловічому духовному училищі, Волинській духовній семінарії, Варшавському університеті, Київському університеті ім. Св. Володимира на формування особистості, високих моральних якостей, патріотизму, національної свідомості Арсена Васильовича.

Цілком вмотивованим є висновок авторки, що Українська національна революція стала поштовхом не тільки до національного відродження Волині, але й стала каталізатором для національно-свідомої громадськості краю, з поміж яких й був А. Річинський. Зокрема, він бере активну участь у політичному житті, займається видавничою, науковою діяльністю, питаннями української освіти та національного виховання, стає ініціатором різноманітних культурних заходів. Крім цього дисертантка звертає увагу, що А. Річинський, вже тоді гуртує навколо себе талановиту та свідому інтелігенцію краю.

Різні аспекти політичного життя, громадських ініціатив та проєктів А. Річинського відображені у третьому розділі роботи – «Громадсько-політична робота». Вельми цікавими та оригінальними є підрозділи 3.1 та 3.2, в яких висвітлено роль Арсена Васильовича у релігійному житті Західної Волині у

міжвоєнний період, боротьбу за українізацію ПАПЦ проти проросійських впливів та намагань офіційної влади полонізувати українців. Це стало причиною накладення на нього церковної анафема, що збурило громадськість Західної Волині й поширення протестів проти цього неправомірного рішення Синоду ПАПЦ.

Проаналізувавши широку базу джерел, О.Р. Кравчук розкрила роль А. Річинського в організації на Волині «Пласту», пластових таборів для молоді, пластової бібліотеки, висвітлила його членство у підпільних українських організаціях та визначила причини арештів, переслідувань і заслання. Проте, з тексту дисертаційного дослідження так чітко і не зрозуміла позиція авторки про участь А. Річинського в ОУН.

Четвертий розділ дослідження «Культурно-просвітницька праця» присвячено вивченню участі А. Річинського у діяльності «Просвіти» на території Західної Волині, його публіцистичній та видавничій діяльності. Дисертантка доводить, що саме активна робота Арсена Васильовича у «Просвіті» в 1920-ті рр. була єдиною можливістю легально здійснювати культурно-просвітницьку роботу з-поміж українців та протистояти полонізації Західної Волині.

Позитивною стороною дисертаційного дослідження О.Р. Кравчук є аналіз поглядів, світоглядних орієнтирів, мети життя А. Річинського через його чисельні публікації в різноманітних виданнях («Життя і знання», «Літературно-науковий Вістник», «Літопис Червоної Калини», «Вістник. Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя», «Діло»). Статті автора мають виразно національно-патріотичний, культурно-просвітницький характер і пронизані прагненням до української незалежної держави, боротьбою за українську церкву, мову й традиції.

Паралельно з написанням статей А. Річинський видає часопис «На варті», журнал «Наше братство», різноманітні музичні збірки та основну працю його життя – «Проблеми української релігійної свідомості», яка за своїм змістом, основними тезами не втрачає свої актуальності й до сьогодні.

Загальні висновки дисертаційної роботи логічні, аргументовані, свідчать про значний рівень наукової новизни дослідження та розкриття дисертанткою заявлених мети й завдань. Важливе змістове навантаження несуть додатки до тексту роботи, які ілюструють окремі аспекти здійсненої розвідки.

Дисертаційне дослідження О.Р. Кравчук має значне практичне значення, оскільки зібраний та проаналізований фактичний матеріал, основні положення, результати та висновки роботи можуть бути використані під час підготовки загальних праць з історії України, історії Волині, лекційних курсів у ЗВО.

Автореферат дисертації відповідає офіційним вимогам щодо оформлення авторефератів кандидатських дисертацій. Його зміст ідентичний з текстом дисертаційного дослідження та повністю відображає структуру роботи.

Поряд з позитивними аспектами дисертаційного дослідження О.Р. Кравчук необхідно звернути увагу і на окремі рекомендації та побажання, а саме:

1. Аналізуючи стан наукової розробки теми, дисертантка на С. 34, окреслюючи помилки дослідників, апелює до інформації «поважних інтернет-порталів» не називаючи їх. Тому варто було перелічити їх, оскільки посилання 87, 90 не дають про це інформації.

2. Дослідження виграло б при залученні матеріалів Державного архіву Житомирської області, що дозволило б розширити джерельну базу та ширше представити період навчання А. Річинського у Волинській духовній семінарії.

3. В аналізі історіографії проблеми та у висновках до першого розділу О.Р. Кравчук (С. 38, 56) відзначає про «стереотипне сприйняття постаті А. Річинського» українськими дослідниками. Однак дана теза авторки не була належним чином обґрунтована і потребує додаткового роз'яснення.

4. Вважаємо, що дослідниці варто було б у четвертому розділі більш детально проаналізувати видавничу діяльність А. Річинського, наголосити на її важливості для національно-культурного поступу Волині.

5. Дисертаційне дослідження не позбавлене повторів (Наприклад, цитата А. Річинського *«Ні в яких взагалі арміях і ні в яких озброєних або підпільних*

організаціях я не брав...» С. 156, 159; Дружина А. Річинського Ніна грала у виставі «Назар Стодоля» Т. Шевченка С. 176, 179, русизмів, технічних огріхів. Проте, вказані недоречності не мають системного характеру і є фрагментарними.

Однак вказані пропозиції й побажання мають рекомендаційний характер, не применшують наукових здобутків О.Р. Кравчук, досягнутих при підготовці дисертаційної роботи, яка є оригінальним, самостійним, завершеним дослідженням, характеризується важливим практичним значенням, виконана на високому науковому рівні та є вагомим внеском у розвиток сучасної української історичної науки.

Таким чином, з огляду на вищезазначене, вважаємо, що дисертація «Громадсько-політична і культурно-просвітницька діяльність Арсена Річинського (1892–1956)» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її авторка, Олена Ростиславівна Кравчук, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України
декан історичного факультету
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

ОЛЕКСАНДР ЖУКОВСЬКИЙ

Підпис засвідчую
проректор з наукової
та міжнародної роботи
кандидат економічних наук, доцент

ТЕТЯНА БОЦЯН

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА

